

วัฒนธรรมทางคตินิยมของชุมชนลุ่มแม่น้ำโขง Cultural Legislation of the Mekong River Basin

พระไพรวัง มาลาวง¹, พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา²
Phra Phaivanh Malavong¹, Phramaha Daosayam Vajiranano²
E-mail : phaivanh979@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการนำเสนอชาวพุทธสองฝั่งลุ่มน้ำโขงมีความเชื่อและนับถือภูตผี วิญญาณ สิ่งเหนือธรรมชาติ แต่ต่อมาเมื่อพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามา ประชาชนได้นับถือพระพุทธศาสนา เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนสองฝั่งโขง ผู้ปกครองยังมีแนวคิดที่ใช้พระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการควบคุมประชาชน และรวบรวมคนทีมาจากเผ่าต่างๆ ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน พระสงฆ์มีบทบาทหน้าที่นอกเหนือจากเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนแล้ว ยังมีบทบาทในการช่วยฝ่ายอาณาจักรในเรื่องของการเมืองการปกครอง วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาของชุมชน 2 ฝั่งโขง วัฒนธรรมทางคตินิยม เกิดจากความเชื่อหรือคตินิยมดั้งเดิมมีทั้งแบบพุทธ พราหมณ์ ผี เจ้า เทพ รวมทั้งเชื่อว่าเทวดาอารักษ์จะทำหน้าที่ดูแลให้ความคุ้มครองป้องกันภัยแก่ผู้ประพฤดีดี เทวดาอารักษ์ยังอาจสิงสถิตอยู่ตามต้นไม้ใหญ่เพื่อดูแลป่า คุ้มครอง แม่น้ำ และทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ จากความเชื่อดังกล่าวทำให้สังคมวัฒนธรรมหลายแห่ง ให้ความเคารพยำเกรงแก่ป่าไม้ แม่น้ำ จึงรักษาทรัพยากรเหล่านั้นดุจผู้มีพระคุณ

คำสำคัญ : วัฒนธรรม; คตินิยม; ชุมชนลุ่มแม่น้ำโขง

ABSTRACT

This article is a presentation. The two Buddhists of the Mekong River have faith and respect the supernatural. But later, when Buddhism was propagated. The people have respect for Buddhism. It is the anchor of the people of the Mekong. Parents also have the idea of using Buddhism as a tool to control the people. And gather people from different tribes. To be one. Priests have a different role than missionaries. It also plays a role in

^{1,2} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

^{1,2} Mahachulalongkornrajavidyalay University Khon Kaen Campus, Thailand.

* ได้รับบทความ: 11 มิถุนายน 2562; แก้ไขบทความ: 15 ตุลาคม 2562; ตอรับการตีพิมพ์: 15 พฤศจิกายน 2562

Received: June 11, 2019; Revised: October 15, 2019; Accepted: November 15, 2019

helping the kingdom in matters of politics. Buddhist culture of the two rivers. From the original beliefs and ethics, there are both Buddhists, Brahmins, gods, goddesses, and also believe that angels are responsible for guarding the protection of good deeds. Angel Arak may also lurk in the trees to protect the forest, protect the river and natural resources. From this belief, many cultures are challenged. Respecting the forest, the river maintains such resources as a benefactor.

Keywords : Culture; Morality; Mekong River Basin

1. บทนำ

วัฒนธรรมที่ปรากฏในบริเวณแม่น้ำโขงมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน ที่ถูกบันทึก และบอกเล่าในรูปแบบของนิทานพื้นบ้าน ตำนาน พงศาวดาร จดหมายเหตุ ตลอดจนบันทึกทางประวัติศาสตร์ต่างๆ ที่จารึกเป็นลายลักษณ์อักษร บอกเล่าความเป็นมาของชนชาติลาว กำเนิดชาติลาว การอพยพโยกย้าย จนกระทั่งรวบรวมก่อตั้งเป็นอาณาจักร มีความรุ่งเรือง และยิ่งใหญ่อาณาจักรหนึ่งในภูมิภาคนี้ มีชื่อว่าอาณาจักรล้านช้าง หรือนครศรีสัตนาคนหุต เป็นอาณาจักรที่มีความยิ่งใหญ่รัฐหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่นเดียวกับสุโขทัยและอยุธยาของประเทศไทย ตามพงศาวดารลาวได้กล่าวว่า อาณาจักรล้านช้างเริ่มก่อตั้งขึ้นในสมัยขุนลอ โดยพระองค์ได้เข้ายึดเมืองขวา (หลวงพระบาง) จากขุนกันรวง และได้จัดตั้งเมืองขวาขึ้นเป็นราชธานีของล้านช้างในปี พ.ศ. 1300 แล้วได้เปลี่ยนชื่อจากเมืองขวาเป็น “เมืองเชียงทอง” ตั้งแต่นั้นมา ชนชาติลาวก็เริ่มอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในดินแดนล้านช้างกันมากขึ้น ซึ่งภายหลังจากรัชกาลของขุนลอ อาณาจักรล้านช้างก็ได้มีกษัตริย์ปกครองต่อมาอีกหลายพระองค์ จนกระทั่งมาถึงสมัยของพระเจ้าฟ้างุ้ม (พ.ศ. 1896-1916) เป็นระยะที่อาณาจักรล้านช้างขยายอาณาเขตแผ่อิทธิพลออกไปอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในปี พ.ศ.1904 อาณาเขตของล้านช้างได้ขยายมากขึ้นจนสามารถผนวกดินแดนที่เรียกว่า “อีสาน” ของไทยในปัจจุบันบางส่วนเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านช้าง (ทองสืบ ศุภมาร์ค, 2528 : 33) กฎระเบียบ และคำสอนต่างๆ ที่ใช้ประพฤติปฏิบัติ และเล่าสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษในสมัยอดีตนั้น เริ่มบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรในระหว่างปลายคริสต์ศตวรรษที่ 15 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 16 จารึกทางพุทธศาสนา การเรียบเรียงตำนาน และประมวลกฎหมายเริ่มแพร่หลายในสมัยใกล้เคียงกัน ปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมเช่นนี้อาจจะเป็นผลสะท้อนของพัฒนาการทางการเมืองในขณะนั้น กล่าวคือ อาณาจักรล้านช้าง คงจะเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วจึงสามารถขยายอิทธิพลทางการเมือง โดยเข้าปกครองกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ได้มากกว่าสมัยสถาปนาอาณาจักร ภายใต้อาณาจักรดังกล่าว การเรียบเรียงตำนาน และประมวลกฎหมายนั้นน่าจะเป็นประโยชน์ไม่น้อย เพื่อสร้างความชอบธรรมแก่สถาบันกษัตริย์ ในการปกครองราษฎร และการรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม (โยชิยุกิ มาซุฮารุ, 2546 : 77-78)

ในสมัยปัจจุบันวัฒนธรรมของชาวพุทธ 2 ฝั่งโขง มีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการดำรงชีวิตที่สะท้อนผ่านกิจกรรมทางศาสนาของชาวลาว พระพุทธศาสนาได้ก่อให้เกิดความเป็นปึกแผ่นในสังคมชาวพุทธ เป็นพื้นฐานรากฐานของวัฒนธรรม ประเพณี ความคิด ความเชื่อ พิธีกรรมและวันสำคัญต่างๆ เช่น ประเพณี

ทำบุญธาตุหลวง และพระธาตุพนมอันเป็นประเพณี และยังมีศิลปวัฒนธรรม ประติมากรรมสถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนามากมาย ล้วนมีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ และศิลปกรรมเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ พระพุทธศาสนายังมีบทบาทในการสงเคราะห์ช่วยเหลือประชาชนในด้านต่างๆ เช่น ในชุมชน พระสงฆ์เป็นที่พึ่งของชุมชนในด้านการให้คำปรึกษา วัดเป็นศูนย์กลางแห่งการศึกษาวัดเป็นศูนย์กลางของชาวบ้านและทางราชการ เป็นต้น ซึ่งวัฒนธรรมเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับคติทางพระพุทธศาสนาและบางส่วนก็เป็นกิจกรรมทางศาสนาพราหมณ์ (โยชียูกิ มาซุฮารุ, 2546 : 79) ฮีตสิบสองจึงเป็นเครื่องมือควบคุมสังคม โดยการกำหนดให้ราษฎรทำบุญทุกเดือน ซึ่งผลของการทำบุญคือราษฎรได้เข้าวัดเพื่อฟังธรรมได้นำหลักธรรมที่ได้ฟังมาปฏิบัติ และการทำพิธีกรรมต่างๆ ช่วยส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีในการรวมตัวกันเพื่อปฏิบัติพิธีกรรม ซึ่งเป็นการลดความแตกแยกระหว่างกลุ่มคนได้อีกทางหนึ่ง คง คือแบบแผนและแนวทางในการดำเนินชีวิตของคนในสังคมภายใต้คติทางพระพุทธศาสนาและค่านิยมของสังคม โดยมุ่งเน้นไปในทางจริยธรรมและระเบียบแบบแผนให้แก่คนในสังคม

2. วัฒนธรรมทางคติธรรม

วัฒนธรรมทางคติธรรมเป็นแนวคิดหรือคติในการดำรงชีวิตซึ่งอาจจะได้มาจากสุภาษิต คำสั่งสอน คติความเชื่อต่างๆ หรือคติต่างๆที่ได้มาจากวรรณกรรม ความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น เกิดจากปัญหาการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น เมื่อชีวิตถึงคราววิบัติ เกิดโรคร้ายไข้เจ็บ เกิดภัยธรรมชาติปัญหาเหล่านั้นเกินขีดความสามารถที่คนธรรมดาจะแก้ไขได้ คนจึงสร้างความเชื่อว่าจะมีอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็นไปเช่นนั้น เช่นอำนาจของเทพเจ้า ภูตผีปีศาจ วิญญาณ เป็นต้นดังนั้น เพื่อป้องกันภัยพิบัติที่จะเกิดกับตนมนุษย์จึงบูชาบวงสรวงอ่อนนวยทิมขอความช่วยเหลือจากอำนาจลึกลับ โดยเชื่อว่า ถ้าบอกกล่าวเหนือทำให้สิ่งที่มีอำนาจนั้นพอใจอาจจะช่วยให้ปลอดภัยเมื่อพ้นภัยก็ยินดีแสดงความรู้คุณด้วยการเช่นสรวงบูชาหรือประกอบพิธีกรรมต่างๆ แต่ละสังคมต่างมีความเชื่อเป็นมรดกสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ชุมชน 2 ฝั่งโขงตั้งแต่ยุคโบราณถือเป็นชาติพันธุ์หนึ่งของชนชาติไทยที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บนดินแดนที่ราบสูง ซึ่งตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย จากตำนานการสร้างพระธาตุพนม หลักฐานที่ปรากฏอยู่ใน “อรรถศาสตร์” หรือ “อรรถนิทาน” สันนิษฐานว่า ในอดีตกาลอันยาวนานนั้น คนอีสานได้มีพัฒนาการของวัฒนธรรม การศึกษา การปกครอง การสร้างบ้าน การแปลงเมือง เป็นอย่างดีนับว่าเป็นชนชาติหนึ่งที่มีบรรพบุรุษ เคยมีอารยธรรมสูงเด่นมาแล้วเป็นเวลาหลายศตวรรษทีเดียวทั้งนี้จากหลักฐานการค้นคว้าทั้งด้านโบราณคดี ตำนาน และอื่นๆ ซึ่งล้วนแต่เป็นหลักฐานที่น่าเชื่อถือทั้งนั้น (อุดม บัวศรี, 2546 : 19) ดินแดนชุมชน 2 ฝั่งโขงมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้ ชุมชน 2 ฝั่งโขงจึงต้องพึ่งพาอาศัยป่าไม้และธรรมชาติเพื่อการดำรงชีวิต โดยการทำเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก ทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ บางปีสภาพดินฟ้าอากาศไม่เอื้ออำนวยต่อการเพาะปลูก เกิดภัยธรรมชาติ แห้งแล้ง จึงทำให้เกิดความเกรงกลัวต่ออำนาจเหนือธรรมชาติลึกลับ เมื่อมีภัยอันตรายอันน่าสะพรึงกลัวเกิดขึ้น จึงเกิดความสะทกสะท้านลึกลับเลสงสัยในเพื่อความปลอดภัยของชีวิต เป็นเหตุให้เกิดความเชื่อเรื่องผีสิง นางไม้เทวดาอารักษ์ มีการบูชา อ่อนนวยทิมเพื่อหวังให้ป้องกันรักษา ให้เกิดความปลอดภัย การอ่อนนวยทิมบูชาเจ้าป่าเจ้าเขา ซึ่งเชื่อกันว่า มีเทวดาอยู่ทั่วไป หวังจะให้คุ้มครองและรักษาชีวิตของตน เพื่อความอยู่รอดแห่งชีวิตจึงเกิดคติความเชื่อ เพื่อพ้นภัยอันตรายจึงเกิด

คติความนับถือ เพื่อความเป็นอยู่สบายจึงเกิดคติความเลื่อมใส (พระอริยานุวัตรเขมาจารย์เถระ, 2536 : 5)

การนับถือศาสนาของชนชาวสองฝั่งโขง โดยมีคำกล่าวของไทยอยู่บทหนึ่งว่า พุทธกับไสยย่อมาอาศัยกัน พุทธ ในที่นี้หมายถึง พุทธศาสนา ไสย หมายถึง ลัทธิอันเนื่องด้วยเวทมนต์คาถา ซึ่งถือว่าได้มาจากอินเดีย ถ้าเป็นตำราว่าด้วยเรื่องนี้เรียกว่าไสยศาสตร์ไสย และ ไสยศาสตร์ สองคำนี้ ใช้เป็นสามัญแทนกันได้ หมายถึงความเชื่อและความรู้ เนื่องด้วยสิ่งลึกลับอยู่เหนือธรรมชาติ ซึ่งไม่สามารถจะทราบและพิสูจน์ได้ ด้วยเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ เช่นเรื่องผีสิงเทวดา เรื่องความขลังความศักดิ์สิทธิ์ และรวมทั้งเรื่องโชคลางด้วย และชนชาวไทยหรือกล่าวอย่างทั่วไป ไม่ว่าชนชาวไร ทั้งที่เจริญแล้วและยังไม่เจริญ ย่อมมีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ เป็นส่วนมาก จะแตกต่างกันในทางเปรียบเทียบ ก็ที่มีความเชื่อมาก หรือเชื่อ่น้อยกว่ากันเท่านั้นและความเชื่อนี้ ไม่ใช่มีอยู่ในหมู่ชนที่เรียกกันว่าพวกชาวบ้านเท่านั้น แม้คนที่เรียกว่าชั้นปัญญาชนก็มีความเชื่ออยู่เหมือนกัน เพราะฉะนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า เดิมทีเดียวเราถือผีทั้งนั้น ไม่ใช่แต่เราเท่านั้นถึงใครๆ จะเป็นจีน เป็นแขกเป็นฝรั่ง หรือเป็นชนชาติใดภาษาใด ก็ถือผีเป็นสรณะมาก่อนด้วยกัน ตลอดจนถึงของขลังของศักดิ์สิทธิ์และโชคลางด้วย ถึงเดี๋ยวนี้ก็ยังไม่ต่างกันอยู่ จะต่างกันระหว่างชนชาติหรือผู้ที่ถือ ก็ที่มีลักษณะประณีตหรือหยากกว่ากัน อันเป็นเรื่องปลีกย่อยเท่านั้น หาใช่ต่างกันด้วยมูลฐานแห่งความเชื่อไม่ (พระอริยานุวัตรเขมาจารย์เถระ, 2536 : 73)

3. คติธรรมดั้งเดิมของชุมชน 2 ฝั่งโขง

จากการศึกษาที่ผ่านมา พบว่า ชุมชน 2 ฝั่งโขงมีคติธรรมดั้งเดิมคือการนับถือผีหรือเทพเจ้า เป็นเพราะว่าเรื่องการนับถือผีของมาแต่เดิมจากอินเดียและลังกาซึ่งติดพวงท้ายเข้ามาด้วยความเชื่อของชาวอีสานจึงมีทั้งแบบพุทธ พราหมณ์ ผี เจ้า เทพ ผีปอบ ผีฟ้า ผีแถน ผีปู่ ตา เป็นต้น นอกจากนี้ก็พบว่า คติธรรมดั้งเดิมในเรื่องเทพเทวดาหรือเทพเจ้าด้วยซึ่งเชื่อว่าความเชื่อเหล่านี้จะได้รับอิทธิพลมาจากลัทธิพราหมณ์ของอินเดียนั่นเอง คติความเชื่อที่สืบทอดกันมา จึงกลายมาเป็นพิธีกรรมต่างๆ ที่ใครไม่ควรลบหลู่ดูหมิ่น เพราะพิธีกรรมต่างๆ เหล่านี้ ล้วนเกิดขึ้นเพื่อการสร้างขวัญกำลังใจ ในการประกอบกิจการและวิถีการดำรงอยู่ของชีวิตมนุษย์ชาวอีสานมีความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้า เทวดา โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องพระยาแถนและพญานาค ซึ่งถือเป็นตัวแทนของเทพชั้นสูงที่ชาวอีสานนับถือมาช้านาน (พระยาอนุมานราชธน, 2532 : 71)

1. ความเชื่อเรื่องพระยาแถน

ความเชื่อเรื่องพระยาแถนของกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมกลุ่มวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคอีสาน มีความเชื่อว่าพระยาแถนมีบทบาทมากมายต่อมนุษยชาติเช่นการสร้างโลกจัดให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างมีกฎเกณฑ์กฎการลงโทษเป็นต้นส่วนบทบาทที่กลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว ชาวอีสานมีต่อพระยาแถนเช่นความเคารพขอฝนเพื่อทำไร่ไถนาอ่อนนวยทิมให้ช่วยเหลือเมื่อเจ็บป่วยเป็นต้นทั้งหมดนี้คือความเชื่อของพวกเขาที่มีต่อพระยาแถน นอกจากนี้ยังสรุปบทบาทของพระยาแถนไว้ อีก โดยสามารถแยกบทบาทออกเป็น 2 ประเภทคือ แถนหลวง และ แถนบริวาร

(1) แถนหลวง คำว่า “แถนหลวง” หมายถึงเทพเจ้าผู้สร้างโลกสร้างสรรพสิ่งในโลกและคำนี้มีชื่อเรียกในนิทานเรื่องขุนบรมว่า “แถนฟ้าชั้น” แต่ในพงศาวดารล้านช้างเรียกว่า “พระยาแถนหลวง”

(กรมศิลปากร, 2506: 140) พระยาแกนหลวงหรือแกนฟ้าซึ่งมีความหมายตรงกัน กล่าวคือพระยาแกน ได้แก่ เทพเจ้าหรือพระเจ้าผู้ยิ่งใหญ่สูงสุดเปรียบเทียบกับพรหมในศาสนาฮินดู พระยะโฮวาในศาสนาคริสต์ หรือพระอัลเลาะห์ในศาสนาอิสลาม ความเชื่อเรื่องพระยาแกนนั้นปรากฏในสังคมไทยภาคเหนือชาวไทยใหญ่ในพม่าชาวจีนในสิบสองปันนารวมถึงชาวไทยในภาคอีสานและประชาชนในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งความเชื่ออันนี้ได้ถือสืบทอดกันมาหลายพันปีของประชาชนในประเทศต่างๆ ดังนั้นพระยาแกนคือพระเจ้าสูงสุดตามความเชื่อของชุมชน 2 ฝั่งโขงนั่นเอง (กรมศิลปากร, 2506 : 141)

(2) แกนบริวาร คำว่า “แกนบริวาร” หมายถึงแกนที่มีศักยภาพน้อยกว่าพระยาแกนและปฏิบัติ การตามหน้าที่ที่พระยาแกนบัญชากลุ่มชนชาติพันธุ์ไทย-ลาวมีความเชื่อว่าแกนบริวารที่จะกล่าวต่อไปนี้มี บทบาทและหน้าที่ที่จะสนองคำบัญชาของพระยาแกนแตกต่างกันแกนบริวารแต่ละองค์ก็จะมีบทบาทและ หน้าที่เป็นของตัวเองดังนี้ 1) แกนหล่อคือแกนมีหน้าที่หล่อรูปร่างและใบหน้ามนุษย์ให้มีความแตกต่างกันลง มาเกิด 2) แกนแต่งคือแกนที่มีหน้าที่ประสานวิชาความรู้ต่างๆ ให้แก่มนุษย์เช่นการทอไหมเลี้ยงไหมตีเหล็ก สถาปัตยกรรมการเพาะปลูกการเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น 3) แกนถมแกนตรงแกนเถิกแกนหูคือแกนประจำ 4) ทิศ ช่วยชี้ภูมิประเทศอันดีในการตั้งเมืองการเพาะปลูกการพัฒนาบ้านเมือง เป็นต้น 5) แกนคำคือแกนผู้ทำหน้าที่ ในการสงคราม 6) แกนซังคือแกนผู้ทำหน้าที่ในการตัดสินพิจารณาคนดีคนชั่วหรืออาจเรียกได้ว่าเป็นเทพผู้ รักษาความยุติธรรมนั่นเอง 7) แกนแพนคือแกนผู้ทำหน้าที่สอนศิลปะการละเล่นการร้องรำการกวีและดนตรี 8) แกนลมคือแกนผู้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์และองค์พระยาแกนเช่นการนำข้อความต่างๆ ของ มนุษย์ไปกราบทูลองค์พระยาแกน 9) แกนแนนคือแกนผู้ทำหน้าที่ในการรักษาอกมิ่งและสายแนนของมนุษย์ ในสวนแนน ของพระยาแกนบนเมืองสวรรค์ (ภรินัย โชติกันตะ, 2531 : 87) แกนบริวารเหล่านี้คือแกนที่ พระยาแกนหลวงได้ส่งลงมาโลกมนุษย์เพื่อช่วยขุนบรมในการพัฒนาบ้านเมืองที่ขุนบรมปกครองอยู่ดัง ข้อความว่าเมื่อนั้นพระยาแกนหลวงจึงให้แกนแต่งและวิชฌกรรมลงมาแต่งแปลงแก่เขาแกนแต่งจึงมาแต่ ยามให้ทำไร่ทำนาปลูกข้าวปลูกผักปลูกผลไม้ห่มนุ่งห่มลอันจักควรกิน เป็นต้น (กรมศิลปากร, 2506 : 141) ดังนั้น แกนอื่นๆ ก็ทำหน้าที่ของตนตามบัญชาของพระยาแกนหลวงที่กล่าวมาแล้วข้างบน อุดม บัวศรี ได้ กล่าวถึงประเด็นความเชื่อดังกล่าวไว้ในหนังสือ วัฒนธรรมอีสาน (Esarn culture) ว่าชาวอีสานมีความเชื่อ เรื่องพระยาแกน ว่าพระยาแกน เป็นผู้มโหฬารในการทำให้ฝนตก โบราณจึงให้ทำบุญบั้งไฟเพื่อ “ถวญแกน” หรือถวญแกน แต่ในนิทานเรื่องพญาคันคากกล่าวว่า ทวงสัญญาแกน ถ้าไม่ทำบั้งไฟถวญแกน ฝนจะไม่ตก ต้องตามฤดูกาล ชาวอีสานจึงนิยมทำบั้งไฟทุกหมู่บ้าน โดยถือเป็นงานประจำปีเลยทีเดียว (อุดม บัวศรี, 2546 : 62)

2. ความเชื่อเรื่องพญานาค ความเชื่อเรื่องพญานาค หรือนาค เป็นความเชื่อในภูมิภาคเอเชียใต้และ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเรียกชื่อต่างๆ กัน แต่มีลักษณะร่วมกัน คือ เป็นงูขนาดใหญ่มีหงอน เป็นสัญลักษณ์แห่งความยิ่งใหญ่ ความอุดมสมบูรณ์ ความมีวาสนา อีกทั้งยังเป็นสัญลักษณ์ของบันไดสู่จักรวาล อีกด้วยต้นกำเนิดความเชื่อเรื่องพญานาคน่าจะมาจากอินเดีย ด้วยมีปกรณัมหลายเรื่องเล่าถึงพญานาค โดยเฉพาะในมหากาพย์มหาภารตะ นาคถือเป็นปรปักษ์ของครุฑ ส่วนในตำนานพุทธประวัติ ก็เล่าถึงพญานาค ไว้หลายครั้งด้วยกัน ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยังมีตำนานเรื่องพญานาคอย่างแพร่หลาย ชาวบ้านในภูมิภาค นี้มักเชื่อกันว่าพญานาคอาศัยอยู่ในแม่น้ำโขง หรือเมืองบาดาล และเชื่อกันว่าเคยมีคนเคยพบรอยพญานาค

ขึ้นมาในวันออกพรรษาโดยจะมีลักษณะคล้ายรอยของงูขนาดใหญ่ ลักษณะของพญานาคตามความเชื่อในแต่ละภูมิภาคจะแตกต่างกันไป แต่พื้นฐานคือพญานาคนั้นมีลักษณะตัวเป็นงูตัวใหญ่มีหงอนสีทองและตาสีแดง เกล็ดเหมือนปลาหลายสีแตกต่างกันไปตามบารมี บ้างก็มีสีเขียว บ้างก็มีสีดำ หรือบ้างก็มี 7 สีเหมือนสีของรุ้ง และที่สำคัญคือนาคตระกูลธรรมดาจะมีเศียรเดียว แต่ตระกูลที่สูงขึ้นไปนั้นจะมีสามเศียร ห้าเศียร เจ็ดเศียรและเก้าเศียร นาคจำพวกนี้จะสืบเชื้อสายมาจาก พญาเศษนาคราช (อนันตนาคราช) ผู้เป็นบัลลังก์ของพระวิษณุวรารายณ์ปรมาตม ฤๅษีสมุทธรอนันตนาคราชนั้นเล่ากันว่ามียายใหญ่โตมโหฬารมีความยาวไม่สิ้นสุด มีพันศรัทธา พญานาคนั้นมีทั้งเกิดในน้ำและบนบก เกิดจากกรรมและจากไข่มุกอิทธิฤทธิ์สามารถบันดาลให้เกิดคุณและโทษได้ นาคนั้นมักจะแปลงร่างเป็นมนุษย์รูปร่างสวยงาม ความเชื่อในเรื่องนาคเล่นน้ำชาวบ้านอีสานเชื่อว่า ปีใดฝนจะดีไม่ดีขึ้นอยู่กับนาคในน้ำ คำว่า “นาคในน้ำ” หมายถึง คติความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องพญานาค ที่เป็นสัญลักษณ์วัฒนธรรมทางน้ำชนิดหนึ่ง โบราณสอนไว้ว่า ฝนตกเพราะนาคเล่นน้ำที่สระอโนดาต ปีใดนาคเล่นน้ำคู่ ฝนจะไม่ดี ปีใดนาคเล่นน้ำคี่ ฝนจะดี ให้ชาวนาปักดำนาตามความเชื่อในส่วนนาคจะเล่นน้ำก็ตัว ให้ดูตามปฏิทินหลวงซึ่งจะบอกไว้ทุกปี (อุดม บัวศรี, 2546 : 62) 3. ความเชื่อเรื่องผี วิญญาณ และผีปอบตา ระบบความเชื่อและการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย แบ่งแยกสิ่งศักดิ์ในระบบความเชื่อต่างๆ ออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ พลังอำนาจเหนือธรรมชาติ (Supernatural force) และจิตวิญญาณ หรือเทพเจ้า หรือสิ่งมีชีวิตที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ (Super nature being) ซึ่งในส่วน of สิ่งมีชีวิตที่มีอำนาจเหนือธรรมชาตินั้น ยังแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ประเภทแรก คือเทพเจ้า (Gods) ที่มีได้มีต้นกำเนิดมาจากมนุษย์ (Non-human origin) และประเภทที่สอง จิตวิญญาณ (Spirit) คือผีปีศาจหรือวิญญาณของมนุษย์ที่ตายไปแล้ว (ยศ สันตสมบัติ, 2556 : 281) ความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณเป็นความเชื่อในอำนาจลึกลับที่เหนือธรรมชาติ ที่เป็นของชาวอีสาน ที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษมาช้านาน รวมทั้งความเชื่อในการครองเรือน การทำมาหาเลี้ยงชีพสิ่งใดที่โบราณห้ามว่าเป็นโทษและเป็นความเดือดร้อนมาให้ก็จะละเว้นและไม่ยอมทำสิ่งนั้นส่วนความเชื่อในการตั้งหมู่บ้านก็ไม่ต่างกับนักชาวอีสานมีการนับถือ “ผีบ้าน” และแถนหรือ “ผีฟ้า” มีการเช่นสร้างดวงวิญญาณบรรพบุรุษเพื่อให้อยู่ช่วยปกป้องรักษาลูกหลาน มีการตั้ง “ศาลเจ้าปู่” ไว้ที่ดอนปู่ตา ซึ่งมีชัยภูมิเป็นโคก น้ำท่วมไม่ถึงมีต้นไม้ใหญ่หนาทึบ มีการก่อสร้าง “ตูป” เป็นที่สถิตของเจ้าปู่ทั้งหลายตลอดจนการตั้ง “บือบ้าน” (หลักบ้าน) เพื่อเป็นสิริมงคลของหมู่บ้านและมีการเช่น “ผีอาฮัก” คือเทพารักษ์ให้ดูแลคุ้มครองผู้คนในหมู่บ้านให้อยู่ดีมีสุขตลอดไป

“ปู่ตา” หมายถึงญาติฝ่ายพ่อ (ปู่-ย่า) และญาติฝ่ายแม่(ตา-ยาย) ซึ่งทั้งสี่คนนี้เมื่อยังมีชีวิตอยู่ก็เป็นที่เคารพของลูกหลานครั้นเมื่อตายไปจึงปลุกหอหรือที่ชาวอีสานเรียก “ตูป” มักใช้เสา 4 ต้นหลังคาจั่วพื้นสูงโดยเลือกเอาสถานที่เป็นดงใกล้บ้านมีต้นไม้ใหญ่และสัตว์ป่านานาชนิดเรียกว่า “ดงปู่ตา” ถือเป็นที่ศักดิ์สิทธิ์ใครไปรุกกล้าตัดต้นไม้หรือล่าสัตว์ไม่ได้หรือแม้แต่แสดงวาทะหยาบคายก็ไม่ได้ ปู่ตาจะลงโทษกระทำให้เจ็บหัวปวดท้องและเมื่อมีการเจ็บไข้ได้ป่วยมีคนล้มตายผิดปกติเกิดขึ้นในหมู่บ้านชาวอีสานถือกันว่า “หลักเหียงหงวย” ต้องทำพิธีตอกหลักบ้านใหม่ให้เที่ยงตรง มีการสวดมนต์เลี้ยงพระสงฆ์เช่นสร้างเทพยาตาอารักษ์ แล้วหาหลักไม้แก่นมาปักใหม่ซึ่งต้องมีคาถาหรือยันต์ใส่พร้อมกับสวดอุทิศเสาก่อนเอาลงดินในบริเวณกลางบ้าน ทั้งนี้เพราะชาวอีสานมีความเชื่อในการตั้ง “หลักบ้าน” เพราะหลักบ้านเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของผังชุมชนระดับหมู่บ้านและเปรียบเสมือนหัวใจของบ้าน เมื่อชุมชนเติบโตขึ้น “หลักบ้าน” ก็พัฒนาไปสู่ “หลักเมือง”

ดั่งที่ปรากฏอยู่ทั่วไปในประเทศไทย หลักบ้านมักสร้างด้วยไม้มุงคณ เช่น ไม้คูนไม้อย มีทั้งหลักประธานหลักเดี่ยวและมีพร้อมหลักบริวารรายล้อมส่วนรูปแบบของหลักบ้านนั้น มักควั่นหัวไม้เป็นเสาทรงบัวตุ้มหยาบ ๆ บางแห่งก็ถากให้เป็นปลายแหลมแล้วทำหยัก “เอวชั้น” ไว้ส่วนล่าง

การถือผีหรือการมีความเชื่อในเรื่องผีของชาวอีสานนั้น เป็นประเภท จิตวิญญาณ (Spirit) คือผีปีศาจหรือวิญญาณของมนุษย์ที่ตายไปแล้ว ยังก็เป็นความเชื่อของคนในแต่ละชุมชนท้องถิ่นบางชุมชนก็มีความเชื่อเรื่องจิตวิญญาณในแบบเทวดาอารักษ์ (อุดม บัวศรี, 2546 : 63) ซึ่งมีฤทธิ์อำนาจต่ำกว่าเทพเจ้า แต่มีความใกล้ชิดกับมนุษย์มากกว่าเทพเจ้า พื้นที่บางแห่งเชื่อว่าเทวดาอารักษ์จะทำหน้าที่ดูแลให้ความคุ้มครองป้องกันภัยแก่ผู้ประพตติดี เทวดาอารักษ์ยังอาจสิงสถิตอยู่ตามต้นไม้ใหญ่เพื่อดูแลป่า คุ้มครองแม่น้ำ และทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ ความเชื่อในเทวดาอารักษ์ทำให้สังคมวัฒนธรรมหลายๆ แห่งให้ความเคารพยำเกรงแก่ป่าและน้ำ และทำการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติดุจดังผู้มีพระคุณ ความเชื่อเรื่องผีปู่ตายายนั้น สอดคล้องกับคติความเชื่อว่ามีจิตวิญญาณ (Soul) ซึ่งยังคงดำรงอยู่หลังจากมนุษย์สิ้นลมหายใจและร่างกายเน่าเปื่อยผุ่กร่อนไป บางวัฒนธรรมเชื่อว่าวิญญาณของบรรพบุรุษจะวนเวียนอยู่ใกล้ๆ ทำหน้าที่คุ้มครองลูกหลานให้ปลอดภัยจากภัยอันตรายต่างๆ ความเชื่อในลักษณะเช่นนี้ ทำให้เกิดพิธีเช่นไหว้บูชาดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ และกลายมาเป็นพื้นฐานอำนาจของผู้อาวุโสภายในครอบครัว ความเชื่อในวิญญาณบรรพบุรุษและพิธีเช่นไหว้บูชาวิญญาณบรรพบุรุษมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับโครงสร้างอำนาจภายในครอบครัวและระบบเครือญาติ ความเชื่อในวิญญาณบรรพบุรุษเป็นพื้นฐานของระบบความเชื่อในสังคมวัฒนธรรมที่ครอบครัวและระบบเครือญาติเป็นแกนกลางของการตัดสินใจ โครงสร้างของครอบครัวและเครือญาติมีการรวมตัวเป็นปีกแผ่นและแน่นแฟ้น ความเชื่อในการให้คุณและโทษของวิญญาณบรรพบุรุษต่อลูกหลานที่ยังมีชีวิตอยู่ เป็นการเสริมสร้างอำนาจในการตัดสินใจและการควบคุมกฎระเบียบของพ่อหรือผู้อาวุโสในครอบครัว (G.E. Swanson, 1969 : 4) ชุมชน 2 ฝั่งโขงในปัจจุบันก็เช่นเดียวกัน ความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณ ยังคงมีบทบาทอย่างสูง เพราะวาลัทธินับถือผี (Animism) เป็นองค์ประกอบสำคัญอันหนึ่งของระบบศาสนาในสังคมไทยควบคู่ไปกับพุทธศาสนาและลัทธิพราหมณ์ อันเป็นการผสมกลมกลืนขององค์ประกอบทางศาสนา ความเชื่อ และพิธีกรรมที่แตกต่างกันแต่รวมกันเป็นศาสนาเดียวกันโดยปราศจากการแบ่งแยกลัทธิถือผีนิยม เป็นลัทธิศาสนาดั้งเดิมก่อนที่จะรับเอาศาสนาพุทธและพราหมณ์เข้ามาผสมกลมกลืนภายหลังความเชื่อเรื่องผีจึงมีตำแหน่งที่แน่นอนในระบบโลกทัศน์และจักรวาลวิทยาของคนไทย ถ้าหากเปรียบเทียบศาสนานับถือผีและพราหมณ์ ซึ่งมุ่งให้ความสนใจเรื่องโลก จักรวาล กรรม ชาตินี้-ชาติหน้าแล้ว จะเห็นได้ว่าความเชื่อเรื่องผีในสังคมไทยนั้น ให้ความสนใจกับเรื่องที่แคบกว่า เฉพาะเจาะจงและเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตในแต่ละท้องถิ่นมากกว่า คนไทยโดยเฉพาะที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านชนบทได้จัดแบ่ง “ผี” ออกเป็นหลายประเภท เช่นผีเปรตหรือยักษ์ตามที่ได้รับอิทธิพลของพุทธศาสนา ผีที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อที่เป็นของคนพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่น ได้แก่ ผีป่า ผีน้ำ ผีนางไม้ ผีบรรพบุรุษ เป็นต้น (สุริยา สมุทคุปต์, 2544 : 168)

การถือผี ของชุมชน 2 ฝั่งโขงมีมาช้านาน จึงกล่าวได้ว่า ความเชื่อเรื่องผีนับถือเป็นศาสนาเริ่มแรกดั้งเดิมของชุมชน 2 ฝั่งโขง ก่อนที่จะรับเอาศาสนาพุทธและลัทธิพราหมณ์เข้ามาผสมกลมกลืนเป็นระบบศาสนาของตน ความเชื่อเรื่องผีจึงยังปรากฏลึกลงในระบบโลกทัศน์และจักรวาลวิทยาของชาวบ้านอีสานมานาน

ดังนั้นความเชื่อเรื่องผี จึงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านเป็นอย่างมากเพราะความเชื่อเรื่องผีมุ่งหิ
ความสนใจเกี่ยวกับความเป็นอยู่ โรคภัยไข้เจ็บ การทำมาหากิน ความปลอดภัยในการเดินทาง ความอุดม
สมบูรณ์ของผลผลิตทางการเกษตร รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติรากฐานของความเชื่อดังเดิมนี้อาจได้กำหนด
ให้มี “ผี” ประจำอยู่แทบทุกหนทุกแห่งในท้องถิ่นโดยเฉพาะในบริเวณสถานที่หรือแหล่งธรรมชาติที่ชาวบ้าน
ใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น ผีป่า ผีต้นน้ำผีดอน ผีเหล่า ผีภู ฯลฯ ในหมู่บ้านอีสานลักษณะดังกล่าวนี้จึงเป็น
โครงสร้างความคิดทางวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวอีสาน (สุริยา สมุทคุปต์, 2544 : 169)

3. คติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีต่อชุมชน 2 ฝั่งโขง

ชุมชนลุ่มแม่น้ำโขงมีความเชื่อในเรื่องกรรม ผลหรือวิบากของกรรม เชื่อในผลของบุญและบาป
เชื่อในทศาคือนรก และ สวรรค์คือสวรรค์ ถ้าทำบุญหรือทำดีจะได้รับผลกรรมดี สิ้นชีวิตแล้วจะได้ขึ้นไปเกิด
บนสวรรค์ หรือเทวโลก ถ้าทำบาปหรือทำชั่วจะได้รับผลกรรมชั่ว จะตกลงสู่อบายภูมิ คือนรก ด้วยคตินี้
จึงส่งผลให้เกิดความเชื่อและศรัทธาในการทำกรรมดี คือ การทำบุญทำทาน หรือ บุญกิริยาวัตถุ 3 คือ ทานมัย
ศีลมัย และภาวนามัย ซึ่งแสดงออกในวิถีชีวิตประจำวัน รวมทั้งในงานบุญประเพณี ที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา
งานศึกษาวิจัยนี้ จะกล่าวถึงแนวคิด พุทธธรรมของพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องกรรม
บุญ - บาปและ นรก - สวรรค์ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งหลายไม่ว่าจะมีชื่อเรียกอย่างไรล้วนสัมพันธ์
เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะแสดงถึง หรือสืบเนื่องมาจากหลักสัจธรรมเดียวกันความเชื่อเรื่อง บุญ - บาป
เรื่อง นรกสวรรค์ และความเชื่อเรื่องกรรม จึงล้วนต่างมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน ในตอนต้น
ได้กล่าวถึงความเชื่อเรื่องกรรมแล้ว ในตอนนี้จะกล่าวถึงความเชื่อเรื่องบุญ - บาป ซึ่งพระธรรมปิฎก ได้แสดง
อรรถาธิบายไว้ว่า บุญ คือ เครื่องชำระสันดาน ความดี กุศลความสุข ความประพฤติชอบทางกาย วาจา และ
ใจ หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับ เรื่องบุญ - บาป ที่มีจารีกอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎก เป็นจำนวนมาก ยกมา
แสดงแต่พอสังเขป สรุปความว่า เรื่องบุญ - บาป เป็นองค์ประกอบสำคัญในหลักการ 3 ข้อของพระพุทธ
ศาสนา คือ : การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม และ การทำจิตให้บริสุทธิ์ผ่องใส การไม่ทำบาป
คือ การละเว้นจากอกุศลกรรมบท 10 ประการ การทำกุศล คือ กุศลกรรมบท 10 ประการ รวมทั้ง บุญกิริยา
วัตถุ 3 คือทานมัย ทำบุญด้วยการให้ สีส้มัย ทำบุญด้วยการรักษาศีลและประพฤติดี และ ภาวนามัย ทำบุญ
ด้วยการเจริญภาวนา กรรมและ วิบากกรรมของบาป คือ หลังจากตายแล้ว ไปเกิดใน อบาย ทศดิวินิบาต
นรก ส่วนกรรม และ วิบากกรรมของบุญ คือ หลังจากตายแล้ว ไปเกิดใน สวรรค์โลกสวรรค์ชุมชนลุ่มแม่น้ำโขง
มีความเชื่อ และความศรัทธา ในเรื่องกรรม และวิบากกรรมของบุญ - บาป เป็นอย่างมาก ความเชื่อเรื่อง
บุญ - บาป ได้แสดงออกให้เห็นเป็นรูปธรรม ในงานบุญประเพณีสิบสองเดือน หรือ สิบสอง คองสิบสี่
รายละเอียดจะกล่าวถึงต่อไป

ชุมชน 2 ฝั่งโขง ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ เรื่องผี เรื่องนาคหรือพญานาค
เรื่องกรรม เรื่องบุญ - บาป และ เรื่องนรก - สวรรค์ ได้ถูกนำมา คลุกเคล้า ประสมประสาน หล่อหลอมรวม
เข้าด้วยกัน และแสดงออกให้เห็นเป็นรูปธรรม ที่สำคัญของพระพุทธศาสนา มีอิทธิพล ส่งผลให้เกิด
สามัคคีธรรม ซึ่งในประวัติศาสตร์ได้บันทึกไว้ว่า นับตั้งแต่พระเจ้าฟ้างุ้ม ได้สถาปนาอาณาจักรล้านช้างสอง
ฝั่งโขงได้เป็นปีกแผ่นในปี พ.ศ. 1896 จนกระทั่งถึงสิ้นรัชสมัยของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชในปี พ.ศ.

2238 เป็นระยะเวลายาวนานถึง 342 ปี มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขตลอดมา ทรงจัดระเบียบการปกครอง โดยมีพระราชโอรส พระบรมราชโองการ และกฎระเบียบต่างๆ มีพัฒนาการจากความเชื่อดั้งเดิม ที่นับถือ ผีฟ้า ผีแถน ผีบรรพบุรุษ จนถึงหลักความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ผสมผสานกัน แล้วถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของนิทาน คำสอน ตำนาน จารีต ลายลักษณ์อักษรในคัมภีร์ไบเบิล และจารึกต่างๆ ด้วยอักษรธรรม และอักษรไทย เป็นหลักฐานปรากฏให้รับรู้ ว่า คติความเชื่อเรื่องกรรม และบุญบาป มีอิทธิพลต่อความเชื่อของสังคมของชุมชนลุ่มแม่น้ำโขงอย่างมากอย่างมาก คนเชื่อในเรื่องของบุญกรรมอันเกิดจากการกระทำของแต่ละบุคคลในชาติปางก่อนและชาตินี้ สถานภาพของบุคคลเป็นผลสืบเนื่องมาจากการสะสมบุญบารมีมาแต่ชาติปางก่อน คนที่มั่งมีเป็นขุนนาง เป็นเจ้านายมีตำแหน่งยศบรรดาศักดิ์นั้นเป็นเพราะบุญที่เคยทำไว้ส่งเสริม ส่วนผู้ที่ยากไร้เชื่องช้าก็เพราะเป็นเวรกรรมมาแต่ชาติปางก่อน

บุคคลในระดับชั้นที่ต่ำก็สามารถเขียนฐานะของตนเองเป็นชนชั้นสูงกว่าเดิมได้ด้วยการสะสมบุญบารมีให้มากยิ่งขึ้น ปรากฏหลักในการพิจารณาค้นคว้ารับราชการซึ่งกฎหมายกำหนดเกณฑ์ในการพิจารณาแปดประการคือ ผู้มีศีล ผู้ให้ทานรักษาศีล ผู้มีตระกูลดี ผู้มีสัจจะ ผู้อยู่ในคลองธรรม ผู้มีใจซื่อสัตย์ ผู้มีลูกหลานมากและผู้มีชื่อเป็นที่ยอมรับ บุคคลในสังคมจึงอยู่บนพื้นฐานของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งการปฏิบัติธรรมนั้นเป็นการลดช่องว่างระหว่างชนชั้น ทำให้ความสัมพันธ์ของบุคคลระหว่างชนชั้นเกิดความเข้าใจและยอมรับนับถือกันมากขึ้น จึงพัฒนาการมาเป็นงานบุญจารีตประเพณีประจำปีสิบสองเดือนหรือฮีตสิบสอง อันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนลุ่มแม่น้ำโขง อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับคติธรรมความเชื่อของชุมชน 2 ฝั่งโขง ได้จำแนกให้เห็นว่าพิธีกรรมแต่ละเดือนนั้นกระทำการบนพื้นฐานความเชื่อเรื่องอะไร และในขณะเดียวกันได้บ่งชี้ให้เห็นว่าความเชื่อและพิธีกรรมนั้น มีความเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนาอย่างไร ความละเอียดดังกล่าวแล้วข้างต้น

4. สรุป

ชุมชน 2 ฝั่งโขงมีคติธรรมความเชื่อดั้งเดิมคือการนับถือผีหรือเทพเจ้า เป็นเพราะว่าเรื่องการนับถือผีของมาแต่เดิมจากอินเดียและลังกาซึ่งติดพวงท้ายเข้ามาด้วยคติความเชื่อของชาวอีสานจึงมีทั้งแบบพุทธพราหมณ์ ผี เจ้า เทพ ผีปอบ ผีฟ้า ผีแถน ผีปู่ ตา เป็นต้น การถือผีหรือการมีความเชื่อในเรื่องผีนั้นเป็นประเภท จิตวิญญาณ คือผีปีศาจหรือวิญญาณของมนุษย์ที่ตายไปแล้ว ยังก็เป็นความเชื่อของคนในแต่ละชุมชนท้องถิ่นบางชุมชนก็มีความเชื่อเรื่องจิตวิญญาณในแบบเวทดาอารักษ์ ซึ่งมีฤทธิ์อำนาจต่ำกว่าเทพเจ้า แต่มีความใกล้ชิดกับมนุษย์มากกว่าเทพเจ้า พื้นที่บางแห่งเชื่อว่าเวทดาอารักษ์จะทำหน้าที่ดูแลให้ความคุ้มครองป้องกันภัยแก่ผู้ประพาศิตี เวทดาอารักษ์ยังอาจสิงสถิตอยู่ตามต้นไม้ใหญ่เพื่อดูแลป่า คุ้มครองแม่น้ำ และทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ ความเชื่อในเวทดาอารักษ์ทำให้สังคมวัฒนธรรมหลายๆ แห่งให้ความเคารพยำเกรงแก่ป่าและน้ำ และทำการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติดุจดั่งผู้มีพระคุณ ความเชื่อเรื่องผีจึงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านเป็นอย่างมากเพราะความเชื่อเรื่องผีมุ่งให้ความสนใจเกี่ยวกับความเป็นอยู่ ไร้มภัยไข้เจ็บ การทำมาหากิน ความปลอดภัยในการเดินทาง ความอุดมสมบูรณ์ของผลผลิตทางการเกษตร รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติรากฐานของความเชื่อดั้งเดิมนี้เองได้กำหนดให้มี “ผี” ประจำอยู่แทบทุกหนทุกแห่งในท้องถิ่นโดยเฉพาะในบริเวณสถานที่หรือแหล่งธรรมชาติที่ชาวบ้านใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น ผีปู่ตา ผีต้นน้ำ

ผีตอผีเหล่า ผีภู เป็นต้น ในหมู่บ้านอีสานลักษณะดังกล่าวนี้จึงเป็นโครงสร้างความคิดทางวัฒนธรรมพื้นบ้านของสังคมชุมชน 2 ฝั่งโขง

วัฒนธรรมทางด้านพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อทางคติธรรม ในเรื่องกรรม ผลหรือวิบากของกรรม เชื่อในผลของบุญและบาป เชื่อในทศคติคือนรก และ สுகติคือสวรรค์ ถ้าทำบุญหรือทำดีจะได้รับผลกรรมดี สิ้นชีวิตแล้วจะได้ขึ้นไปเกิดบนสวรรค์ หรือเทวโลก ถ้าทำบาปหรือทำชั่วจะได้รับผลกรรมชั่ว จะตกลงสู่อบายภูมิ คือนรก ด้วยคตินี้ จึงส่งผลให้เกิดความเชื่อและศรัทธาในการทำกรรมดี คือ การทำบุญทำทาน หรือ บุญกิริยาวัตถุ 3 คือ ทานมัย สีสมัย และภาวนามัย ซึ่งแสดงออกในวิถีชีวิตประจำวัน รวมทั้งในงานบุญประเพณี ที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา วัฒนธรรมของพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องกรรมบุญ - บาปและ นรก - สวรรค์ เช่น บุคคลในระดับชั้นที่ต่ำก็สามารถเทียบฐานะของตนเองเป็นชนชั้นสูงกว่าเดิมได้ด้วยการสะสมบุญบารมีให้มากยิ่งขึ้น ปรากฏหลักในการพิจารณาคนเข้ารับราชการซึ่งกฎหมายกำหนดเกณฑ์ในการพิจารณาแปดประการคือ ผู้มีศีล ผู้ให้ทานรักษาศีล ผู้มีตระกูลดี ผู้มีสัจจะ ผู้อยู่ในคลองธรรม ผู้มีใจซื่อสัตย์ ผู้มีลูกหลานมากและผู้มีชื่อเป็นที่ยอมรับ จึงควรเป็นขุนนางได้บุคคลในสังคมจึงอยู่บนพื้นฐานของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งการปฏิบัติธรรมนั้นเป็นการลดช่องว่างระหว่างชนชั้น ทำให้ความสัมพันธ์ของบุคคลระหว่างชนชั้นเกิดความเข้าใจและยอมรับนับถือกันมากขึ้น จึงพัฒนาการมาเป็นงานบุญจารีตประเพณีประจำปีสิบสองเดือนหรือ ฮีตสิบสอง อันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนลุ่มแม่น้ำโขง

5. เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2506). **ประชุมพงศาวดารฉบับหอสมุดแห่งชาติเล่ม 1**. กรุงเทพมหานคร : ก้าวหน้า.
- ทองสีบ ศุภมาร์ค. (2528). **ตามพงศาวดารลาว**. กรุงเทพมหานคร : องค์การค้าคุรุสภา.
- พระยาอนูมานราชชน. (2532). **ชีวิตชาวไทยสมัยก่อนและการศึกษาเรื่องประเพณีไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- พระอริยานุวัตรเขมาจารย์เถระ. (2536). **คติความเชื่อของชาวอีสาน**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภีรนัย โชติกันตะ. (2531). **นิยายปรัมปราเรื่องแกน : วิเคราะห์ความเชื่อตามพงศาวดารล้านช้าง**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยศ สันตสมบัติ. (2556). **มนุษย์กับวัฒนธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 4 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- โยชิยุกิ มาซุฮารุ. (2546). **ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของราชอาณาจักรลาวล้านช้าง**. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์เนศ พรินต์ติ้ง เซนเตอร์.
- สุริยา สมุทคุปต์. (2544). **ฮีตบ้านคองเมือง**. โครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ทางมานุษยวิทยาของอีสาน สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- อุดม บัวศรี. (2546). **วัฒนธรรมอีสาน**. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา.
- Swanson, J. M., & Briggs, G. E. (1969). Information processing as a function of speed versus accuracy. *Journal of Experimental Psychology*. 81(2). 223–229.